

К.Ю. Чадаєва, канд. іст. наук, доц. (ХДАДМ, Харків)

С.В. Собакар, студ. (ХДАДМ, Харків)

ПАТРІОТИЗМ О. ДОВЖЕНКА ЗА КІНОПОВІСТЮ «УКРАЇНА В ОГНІ»

Велика Вітчизняна війна принесла багато страждань та впритул поставила питання патріотизму й національної свідомості. Ми, сучасники, мало чого знаємо про це, але маємо змогу дізнаватись та вивчати події, їх причини та наслідки з художніх творів. Вони дають можливість думати, осмислювати, робити висновки. Це своєрідний спосіб спілкування зі своїм народом скрізь десятиліття.

Спробуємо розкрити особисті патріотичні погляди Олександра Довженка через кіноповість «Україна в огні».

Довженко Олександр Петрович – кінорежисер, драматург, письменник, художник і громадський діяч. «Україну в огні» він написав швидко у 1943 році, зняв фільм. Але і кіно й повість були осуджені та заборонені. Фільм взагалі не вийшов на екрани, а повість уперше опублікували вже після смерті письменника.

Геніального режисера кремлівський диктатор звинувачував в ревізії ленінізму та політики Комуністичної партії. У своєму творі Довженко осуджував колгоспний лад передусім не за те, що він призвів багатого колись українського хлібороба до крайньої межі зубожіння і безправ'я, а за те, що вбив у людях гідність і почуття національної гордості. У доповіді Сталіна це названо «нахабним глумлінням з правди», а самого Довженка – «куркульським підголоском і відвертим націоналістом».

Довженко не став на коліна, не благав прощення в Сталіна ні на тому засіданні-судилищі, ні пізніше. У щирому зверненні до генсека Довженко писав: «Товаришу Сталін, коли б ви були навіть богом, я й тоді не повірив би вам, що я націоналіст, якого треба плямувати і треба тримати в чорному тілі. Невже любов до свого народу є націоналізм? Чи націоналізм... у невмінні художника стримати сльози, коли народу боляче? Написав я «Україну в огні» з огненним болем у серці і палким стражданням за Україну, що перебувала в німецьких лапах, з болючим жалем і страхом за її долю... Кому ж, як не мені, сказати було слово на захист свого народу. Україну знає лише той, хто був на її пожарах сьогодні...»

Довженко був одним із перших письменників, хто так сміливо й правдиво показав розтерзану Україну. Читачеві видно одразу, що твір написала людина, якій не байдуже, адже йому передаються всі переживання та погляди автора.

За сюжетом герої твору – сини Купріяна Хуторного, стали дезертирами. Письменник говорить про причини зрадництва у прямих авторських зверненнях до читача: «У грізну велику годину життя свого народу не вистачило у них ні розуму, ні великості душі. Під тиском найтяжчих обставин не одійшли вони на схід зі своїм великим товариством. І ніхто не став їм у пригоді з славних прадідів історії, великих воїнів, бо не вчили їх історії. Не помогли їй близькі рідні герої революції, бо не шанували їх пам'ять у селі. Серед перших ударів долі загубили вони присягу свою, бо слово «священна» не дзвеніло в їх серцях урочистим дзвоном. Вони були духовно безбройні, наївні й короткозорі».

Болюче роздумує Довженко про причини денационалізації українців словами німецького офіцера Ернста фон Краузе: «Ці люди абсолютно позбавлені вміння прощати один одному незгоди навіть з ім'я інтересів загальних, високих. У них немає державного інстинкту... Ти знаєш, вони не вивчають історії. Дивовижно. Вони вже двадцять п'ять літ живуть негативними лозунгами одкидання бога, власності, сім'ї, дружби! У них від слова «нація» остався тільки прикметник. У них немає вічних істин. Тому серед них так багато зрадників...»

Довженко засуджує більшовицьку концепцію класової боротьби. Саме ця теорія, впроваджувана в практику, породила репресії, страх людей, недовіру один до одного, моральне спустошення душі, догматизм і бездуховність. Прикладів цього в кіноповісті чимало. Прокурор партизанського загону Лиманчук засуджує взяту в полон жінку італійського офіцера Христю до розстрілу як підлу зрадницю вітчизни. Христя задає питання своїм суддям: чому ж вони виростили не горді, не достойні і не свідомі? І сама дає відповідь, що до війни «міряли дівочі чесноти головним чином на трудодень і на центнери бурякові...», не дбаючи про виховання гідності та духовний розвиток.

Довженко був унікальною людиною, яка чинила опір тодішній гнилій системі влади і якій було не начхати на свій народ. В умовах постійного гніту і нав'язування ідей він зумів не зламатися і не зігнутися під так званими «вождями», залишивши нам величезну культурну спадщину і неперевершену кіноповість «Україна в огні», яка дає нам можливість побачити те, що ми не могли бачити раніше. Це є вагомий поштовх задуматись над вічно актуальною проблемою патріотизму і зробити сучасні висновки.